

(IPUIN BERRI)

BIZIRIK DAGO, ALA IL ZAN?

1892'garren Epaila zan. Mentone'n nengon, Riviera'n, illabete igarotzera joana.

Montecarlo'n eta Niza'n aiña gauza on ba'da Mentone'n, Niza'tik eta Montecarlo'tik ez urruti, oietan bezain agirian ez arren, ezkutuago baizik. Oietan aiñaxe eguzki, aize usaitsu, itxas urdin; ainbeste zarata ta zalaparta nekagarri, ta ainbeste norkbereburu-erakuste gabe.

Mentone, erri ixil, apal, atsegin, aunditasun gabea da; ara ez dijoa, ez iñor aberatsik, ez aundiputzik. Geianean, alegia. Aldiz-aldiz bai baño; eta orain berriro topo egin det, ain xuxen, olako bat. Smith bat, nolapaiteko ez-izen bat emateko. Egun aietako batean, Hotel des Anglais dalakoan, bigarren gosaria egiten geniarduala, Smith orrek oiuri:

—Azkar! begiraiozu arako jatokitik ateratzera dijoan arri. Begira ondo.

—Zer bada?

—Bai al-dakizu zein dan?

—Bai. Zu baño pixka bat lenago etorritako bat. Lion'go seda-fabrika bateko nagusia omen-da; zaharra, lanik egin gabe bizi dana, aberatsa oso; bai bait-dirudi, gañera, bera bakarrik bizi dana ere, ain du aire tristea beti; triste ta ameslari, ez bait-du iñortxorekin ere itzik egiten. Teofilo Magnan esaten diote.

Uste nuan nik, Smith'ek beste zerbait geiago esan naiko zidala, alako estutasunez lenengo aldiz mintzatu zitzaidan ezkerok; bañan ezer geiago esan bearrean, ixildu ta gogorapenetan sartu zan, bai bait-zirudian nigandik eta beste guztiongandik urrutiratu ere zala une labur batean. Aldiz-aldiz, bere pentsamentuai lagundu naiean bezela, buruko ille zuri leuna orrazetzen bezela zuan bere bost beatzekin; eta, ala ala, gosaria oztu egin zitzaion. Azkenik ola mintzatu zan berriro:

—Ez. Ezeztatu egin zait zearo. Ezin det gogoratu.

—Zer, alegia?

—Hans Andersen'en ipuiñik ederrenetan bat gogora nairik ari nintzan, bañan alperrik. Ezin det gogoratu ondo. Bañan, gutxi gora bera, ola da: Ume batek txori bat du kaiolan. Maite du; bañan ahaztu ere egiten zaio txori maitea ume zentzu-gabeari. Txoria beti ere kantuan ari da, iñortxok entzuten ez dion arren, ezta jaramonik egin ere. Bañan, alako batean, goseak eta egarriak menderatzen dute, eta aren kantu alaia argaltzen da, ta gero ta argalago, azkenean... or iltzen da txori gaxoa. Umeak arkitzen du illik, eta kezkek ukitzen dio biotza; eta berealako batean negarrez deitzen die lagun guztieri, eta guztion artean lur ematen diote txoriaren gorputz illari, negarra daritela, illetarik ederrena egiñaz. Ez bait-zuten, orratik, ume gaxoak, pentsatzen berak ezik aundiak ere berdin egin oi-dutela, olerkariari-ta goseak iltzen uzten dietenean, zertarako?-ta il-da gero iñungo illetarik ederrenak egiteko, eta illaren monumentuetan-da diru ta diru eralkitzeko, diru aren erdia naikoa izan-da olerkari gizagajoaren biziari eusteko ta baita alako gizon bat lasa asko bizi izateko ere. Orain...

Bañan ortan eten zan aren jardurioa. Arratseko amarretan, ordea. berriz ere topo egin genduan biok, eta bere gizategira eraman ninduan, tabako erretzen eta Eskozia'ko pontxe bero bat artzen lagun nezaion.

Atsegiña zan gizategia: exer-alki zabal-guriak exergarri, argikrisallu galantak ikusgarri, eta olio-egur ondo legortuz ixiotako su apala biotz-bizkorgarri. Guzti orren osagarri bezela, an urrean entzuten genduan gañera, itxas-orro aserre ixil-eziña.

Bigarren ontzikada pontxe edan genduanean eta itz-aspertu luze xamar bat egin, Smith onela mintzatu zitzaidan:

—Oraintxe gaude egoerarik ederrenean, ni, gertakai jakingarri bat zuri esateko, ta zu, nere itzak entzuteko. Aspaldidanik daukat ixillik. Iru gizonek beste iñortxok ez dakian gauza da. Bañan gaur nere ixilla austera noa. Ondo al-zaude, egon?

—Oso ondo. Asi zindezke.

Eta, orra, Smith'ek esan zidana.

* * *

—Aspaldi batean, ni margolari nintzan. Gaztea, oso gaztea egiazki. Eta Frantzia'ko erri txikietan-zear ibiltzen nintzan, ibilli, bozetotxo bat edo beste aldiz-aldiz pintatzen nuala... Eta laister asko topatu nituan nere kideko beste gazte jator bi, margolariak berak ere ni bezelaxe. Irurok zorioneko giñan: beartsu bezain zorioneko, edo-ta, zorioneko bezain beartsu... ori zerorrek aukera. Biotan bat Claude Frère zan, eta bestea Carl Boulanger; jatorrak biok, eta beartsuta-

sunaren bizkarretik far egiten iñoiz izan diran azkarrenak, eta baita edozein uskerirekin egoki asko jostatzen zekitenak ere.

“Azkenean Bretagne’ko erri txiki batean gelditu giñan, ontzixka ondarretan lotzen dan antzo; eta antxe goseak ilko ginduan irurok, gu bezain beartsu zan beste margolari batek lagundu ezpalignu... François Millet.

—Zein? François Millet aundia?

—François Millet “aundia”? Gero “aundia”. Artean, gu bezain txiki ura ere. Etzuan izen aundiren izpirik, ezta bere erritarren artean ere. Eta ain zan beartsu, ez bait-zuan egun artan guri jaten emateko arbi batzuek besterik izan; eta arbirik ere ez nai aña. Laurok oso adiskide egin giñan, adiskide kutun, maite, elkarri oso atxiki. Ez bait-giñan iñoiz ere elkarrengandik urrutiratzen. Elkarrekin pintatzen genduan beti; eta gogoz pintatu ere, ta asko gañera. Bañan saldu, oso gutxi. Elkarrekin ordu ederrik eman genduan; bañan... Jaungoiko maitea! Laita ordu latz eta estu askorik ere!

“Eta olaxe urte bitan. Eta denbora pixka bat geiagoren buruan, egun batean Claude’k:

—Mutillak: au ez dek bizi izatea. Aditzen? Danok gure aurka zeudek. Kaletik natorkizue; eta alaxe dek, diodan bezela. Ez digula iñortxok txanpon batenik ere geiago emango, alik eta zor deguna ordaintzen ez degun arte.

“Itz oiek zearo oztu ginduzten. Bildurrez zuri-zuri gelditu giñan laurok. Etzegon iñundik igesik. Une luze batean ixil egon giñan. Azkenean, asperen bat atereaz, onela itz egin zuan Millet’ek:

—Mutillak: neri etzait burura ezer etortzen. Ezta ezer ere. Itz egizue zuek.

“Etzan izan iñoren erantzunik, ixillik egoteari “erantzutea” esan nai ezpadiogu beintzat. Ixil-une itzala. Azkenik Carl zan altxa; ta batetik bestera urduri zebilela, onela mintzatu zan:

—Lotsagarri da benetan! Begira margo-lan oiek. Ortxe, danak pillatuak, iñork nai ez dituala. Ez, bada, txarrak diralako; Europa guztian pintatzen diranak bezain onak... beste edozein bezain onak. Eta ez guk diogulako ere; atzerritar zenbaitzuek ere alaxe diote... alaxe, edo-ta berdintsu beintzat.

—Esan, bai; bañan gutxi erosi— esan zuan Millet’ek.

—Berdin da. Esan dute. Eta gañera, alaxe da. Begira, bestela, zure “Angelus” orri, Millet. Nork esango dit neri...

—Ah, Carl...! Nere “Angelus”! Bost franco eskiñi zizkidaten lengoan nere “Angelus” orrentzat.

—Noiz, gero?

—Nork, gero?

—Nun da?

—Zergatik etzenduan saldu bost francotan?

—Tira! itz egizue txandan... Uste nuan geiago ere emango zidatela... benetan alaxe uste nuan... eta ba'zirudian, izan ere... eta zortzi eskatu nizkion nik.

—Eta gero?

—Berriz etorriko zala, esan zidan.

—Tximist arrayua! François, bañan François...!

—Bai, ba'dakit... Ba'dakit. Oker egin nuan, eta zoro aundi bat izan naiz. Mutillak, dana dala, ez nuan asmo txarrez egin; sinista dezakezute.

—Sinisten degu, bai; bedeinkatua zure biotz on ori! bañan etzaitzela izan orren txoro beste bein.

—Ez, adiskideak, ez. Etorri baledi beste erostun bat, nere "Angelus" orren truka aza-buru eder bat eskeintzera... orduan ikusiko zenduteke!

—Aza-buru bat? Oh! ez ezazula olako gauza gozorik aipa orain! aoa lerdé biurtzen zait... Aipa ezazu zerbait garratzagorik.

—Mutillak —esan zuan orduan Carl'ek—: al-dute benetan ezeren utsik gure pinturaki oiek? al-dioté zorrik iñori? esaidazute garbi.

—Ez! Ez!

—Ez al dira meritu aundikoak, goieneko mallakoak? Esaidazute.

—Bai, jauna!

—Ain mallarik goienekoak, margolari sonatu baten izenez izen-petuzkero, txanponik askoren truka salduko bait-lirake noski? ez al-da ala?

—Bai, jauna, bai. Ez dudarik egin.

—Bañan... ez naiz txantxetan ari. *Benetan*, ala dala?

—Bai, gizona, bai. Gu ere ez gera txantxetan ari. Bañan... zer? zer dagokigu guri ortan?

—Gauzak ola badira, mutillak... *erantsi dezaiogun* pinturaki baikoitzari margolari sonaturen baten izena...!

—"Jardurio zaratatsu ura etenda gelditu zan. Guztiok Carl'i begira gelditu giñan. Zer asmakari ta ikusi-makusi zan ura? nun arkitu alako izen sonatu bat? nork emango?"

—"Carl, eserita, onela mintzatu zitzaigun berriz ere:

* * *

—Ez da txantxetakoa, nik orain esan nai dizutedana. Zuek ikusi. Bañan orretxek bakarrik aterako gaitu "Miserikordiarako" bidetik: eta ederkitxo atera ere. Ez da, iñoiz gertatu ez dan gauza. Gizartea olakoxea da. Laister aberastu-bearrak gera.

—Aberastu? Burutik ondo al-zaude zu?

—Bai. Ondo nago burutik.

—Ez dakit, ba... Zeri esaten diozu "aberastu"?

—Pinturaki, kuadro bakoitzagatik eun milla franco irabazteari.

—Banintxeagon, bai, ni... Burutik egin zaiok oni.

—Bai, alaxe dek. Carl, barau luzeegiak burua pixkaren bat argaldu egin dizute zuri, ta...

—Carl: pildoratxo batzuek artu bear dituzu. Zoaz berealaxe oiera.

—Ipiñi eiozute, lendabizi, odol-zapi bat loturik buruan, ta gero...

—Buruan ez; orpoan. Buruko garunak elkortu egin zaizkio oni azkeneko egun oietan... Igertzen nion nik.

—Ixo pixka bat! —esan zuan Millet'ek asarre-antzean—. Utzaiozute gizonari itz egiten. Tira, Carl, esazu zure asmoa. Zer asmo dezuz?

—Tira, ba... Asi baño len, utzidazute, guztiok dakizuten gauza bat oroit-erazten: margolari aundi askonon meritua ta malla ez dala aitortzen, alik eta margolaria bera goseak il dan arte. Ori askotan gertatu izan da; ain askotan, esan bait-diteke gizarteko lege dala ere. Lege auxe: "Bazartuak bizi izan diran margolari on guztien meritu ta malla, nai-ta-ez aitortua izango dala ildakoan, eta aien pinturaki guztiak, oso ondo pagatuak izango dirala orduan." Nere asmoa, auxe da: txotx egin bear degula lauron artean...; gutako batek il egin bear du.

"Ain ustekabekoa zan Carl'en ateraldia, ez bait-genduan, geunden lekuan, zirkiñik txikiñik ere egin. Bañan berealaxe asi giñan guztiok, batek bat eta besteak bestea, Carl'entzat medikuntzak asmatzen buru gaxo ura sendatzeko, alegia. Bañan Carl'ek ere etzuan bat-ere zirkiñik egin; eta, gu ixildu-bezela giñanean, onela jarraitu zuan:

—Bai; gutako batek il bear du, beste irurok bizi al izan gaitezten... beste irurok eta bera. Txotx egingo degu. Ta tokatzen zaiona, "margolari sonatua" izango da, eta danok aberats. Ixo, tira... ixo. Ez eiazutela itza eten. Bereala esango dizuet nere asmo osoa. Emen-dik eta iru illabete arte, il bear duanak, pinta ta pinta ari bear du, al dituan pinturakirik geienak egiten. Ez ditzala egin kuadro ondo-landuak; bozetoak baizik, bozeto ondo bukatu gabeak, apunteak, saioak, zirri-borrotxuak, amabi-amalau bat pintzel-ikutu ta kito... zentzu aundi gabeko zerbait, bañan, ori bai, dana nortasun aundidun ezagungarriz jantzia. Egunean-egunean berrogeitamarrrenbat pinturaki atera bear ditu kalerako; bakoitza bere zertzelada zenbaitekin; norenak diran errez ezagutzeko erakoak guztiak... Oiek dira —zuek ondo dakizute— margolaria ildakoan, geien-geien ta garestien saltzen diran eta Museoetan ardurazetik gordetzen diran lan-muetak... Iru illabete aietan tonelada bat pinturaki pillatuko du errex... Tonelada bat! Eta bitartean, gu, beste irurok, antxe ibilliko gera, gure "il-bearraren" iltamu-ta agoni-otsa baztarretan banatzen, eta Paris'eko pintura-merkatua prestatzen... gertakari aundi artarako... Aditzen?

Eta, guztia prest eta gertu dagonean, or ilko da gure il-bearra, eta or eratuko degu illeta eder-eder bat... Aditzen?

—Ez... ezta zipitzik ere. Dana ez beintzat...

—Dana ez, alegia? ez aditzen? Ara ba: “il-bearra” ez da ilko benetan. Izena aldatuta, beste leku batean biziko da. Guk txontxon-gillo bat lurperatuko degu bakarrik. Eta arentxen gañean izango dira gure eta beste guztien negarrak. Eta ni...

“Bañan etzitzaion geiago itz egiten utzi. Guztiok batean “hurrika” asi gintzakion. Eta guztiok zarabanda zoro batean asi giñan, eta alkarri besarkadaka. Ba’zan antxe pozik eta esker-onik Ordu batean gutxienez ez genduan beste auturik izan. Goseak ere ahaztu bait-zitzaizkigun. Eta azkenean, zertzelada guztiak ondo korapillatu ziranean, txotx egin genduan, eta Millet’i erori zitzaion... erori zitzaion “il-bearra” —ala esaten genion gauza arri—. Gero batu genituan, al zan bezela, bakoitzak bere ezkutxuan gordee oi dituan puxkalloak —uskeriak, bakoitzaren gogoangarriak, alako eretietan ezpada saldu oi ez diran uskeriak— eta aien gañean eman zizkiguten txanpon-pizarrakin gau artarako ainbat aparta ta bigaramonerako gosari txikia prestatu-ondoren, gañerakoak Millet’entzat arbi-buru batzuek erosten eralgi genituan, egun-ale aietan bizi izateko aña izan zezan.

* * *

“Bigaramon goizean goiz, gosald-odoan, irurok an irten giñan, bakoitza geren bidetik... oñez, jakiña. Bakoitzak Millet’en amabi-bat pinturaki txiki generamatzian, saltzeko ustein.

“Carl Paris’era joan zan, an Millet’en izenari etorkizun-egunerako ots aundia ezartzeko asmotan. Claude’k eta nik Frantzi guztia artu genduan gure lanerako...

“Arrituko zaitu, nolako lan erreza izan genduan jakiteak. Nik bi eguneko bidea egin nuan sal-kontuan asi baño len. Eta gero, jauregitxontzeko etxe baten bozetoa egiten asi nintzan erri-inguru batean... etxearen nagusia antxe goiko balkoe batean ikusi bait-nuan begira zegola. Jatsi zan... ba’nenkian jatsiko zana. Eta begira gelditu zan. Nik orduan-ta azkarrago lana, ia berotzen ote-nuan. Baita berotu ere nere gizona! Maisu aundiren bat omen-nitzan noski ni!

“Orduan, nere pintzelak utzi, eta maletinetik Millet bat atera nion, eta izenaren lenen-letrak erakutsiaz batean, onela eraso arro:

—Ezagutuko dezu noski onoko au? Orratx ba: gizon au izan nuan nik nere maisu! Ia jakingo dedan ala ez nik pintatzen!

“Nere gizona ixil gelditu zan, bere ezjakin-lotsaria aitortuz bezela. Eta orduan nik, damurik bezela:

—Ez didazu esan naiko, noski, François Millet’en lenen-letrak ezagutzen ez dituzunik!

“Jakiña, ark etzuan ezagutzen Millet'en izenik; bañan pozik gelditu zitzaidan, lotsakizun artatik onik atera nuanean. Eta onela esan zidan:

—Bañan, benetan...? Izan ere ta, alaxe da: Millet, Millet. Nun egon naiz, ordea, zoro au ni, ori ez ezagutzeko? ezagutzen det, bai.

“Berealaxe atera zuan erosi-itza. Nik, ordea, ez nintzala aberatsa, bañan ezta *ain* beartsua ere. Eta zortzireun francotan salduko niola.

—Zortzireun franco!

“Bai. Millet'ek txuleta baten truka ere salduko zion. Nik zortzireun franco atera nizkion... Berriz eskuratu al baneza larogei millatan! Bañan garai ura joan zan.

“Bukatu nuan gizonaren Jauregitxoa ere. Polita benetan. Eta saldu nentzakean amar francotan; bañan nola, alako maisu aundi baten ikasle izan-da? eun francotan egin genduan tratua.

“Millet'i bidali nizkion bigaramonean zortzireunak; eta neroni beste erri batera joan nintzan.

“Bañan andik aurrera ez nintzan ibilli oñez; ez; kotxean baizik. Beti kotxean. Eta saldu ere ederkitxo saldu det egunean pinturaki bat; geiagorik ez det nai izan. Beti ere au izaten zan nere erostunentzako itza:

—Ez dakit nola saltzen ditudan François Millet'en pinturakiak; gizon orrek ez dauka iru illabeterako bizirik; eta, iltzen danean, bere pinturakirik ez da arkituko iñungo dirutan.

“Ardura orixe izan nuan; gaxotasunaren berria al nuan ainbat zabaltzea, guztiok prest egon zitezen ildako berria etortzen zanerako.

“Nik sortua zan, pinturakiak saltzeko era ura. Neuk esan nien nere lagunai gau artan bertan. Eta, lenengo saio bezela, ola egitea erabaki genduan orduan. Etzan besteren bearrik izan, Iruroi ondo eman zigun. Ni, bi eguneko bidean joan nintzan; Claude ere berdin —biok bildur bat genduan: Millet'en izena bere errixka-inguruegian ospetsu egitea—; Carl izan zan iruretan azkarrena —ta ajolakabeena—: ura, egun-erdi bat bakarrik ibilli zan oñez; andik aurrera beti, Duke Jaun bat bezelaxe.

“Aldiz-aldiz provintzietako periodico-zuzendariren batekin topatzen giñan, eta orduan egiten genduan gure beste zabalkundea. Ez genduan esaten pintatzalle berriren bat arkitu genduanik, gure Millet nork etzuan ezagutzen baizik, “nork ezagutzen ez François Millet bat”?; eta ezta beste goraltze geiagorik ere, gaxo zalako berria baizik, gaur obetotxo bazan, bigar oso makal; beti ere etorkizun tamalgarri baten bildurrez, alegia. Eta bein-da berriz olaxe. Eta gero periodiku oiek gure erostunai bidali.

“Carl berealako batean Paris'era joan zitzaigun; eta ikustekoa zan nolako esku azkarra erabilli zuan bere arloan. Periodikuetako berribaltzalle guztien adiskide egin zan azkar asko, eta lortu ere lortu

zuan aiengandik Millet'en gaxotasuna aoz-ao ibilli zedilla Inlaterra'n eta Europa osoan, eta Ipar-Ameriketean, eta alde guztietan.

“Lanean asita sei astera, irurok Paris'en bildu giñan ostera alkarrekin; eta geldi-une bat egitea erabaki genduan Millet'en pinturakien salketan. Ain ederki zegon gauza eta ain eldurik gure sagarra, eritzi genduan lenbait-len eriotz-berria ematea zala onena. Eta be-realaxe egin genion Millet'i idazki bat: oiera zedilla lenbait-len eta argaltzen asi, ainbat lasterren —amar egun-barru— nai genduala-ta iltzen ikusi, egun artarako prest egon bazitekean beintzat.

“Gero egin genituan, egin, baita gure kontu-garbitzeak ere; eta arkitu genduan, arkitu, iruron artean larogeita bost saio ta quadro txiki saldu genituala, eta irurogeita bederatzi milla franco artu. Carl'ek egin zuan danotan saltzerik ederrena, azkena egindakoa. “Angelus” zuan saldu: bi milla ta berreun francotan. Ez genduan gutxi goratu gizagajoa! Ez bait-genduan asko-asko uste orduan, etzegola urruti, quadro ura Frantzia'k beretu naiko zuan eguna, bañan atzerritar batek bosteun eta berrogeitamar milla francotan eramango zuana.

* * *

“Gau artan, Chanpaña ta guzti apaldu genduan; agur-aparia; eta bigaramonean Claude ta ni antxe joan giñan Millet'engana, aren “azkeneko ardurak” egitera; bañan ez bait-genion iñor ikustzalle begi-luzeri gaxoaren gelan oñik sartzen utzi; eta, egunero-egunero antxe bialtzen genizkion Carl'i bear ziran boletintxuak mundu guztiko periodikuetarako, gaxoaren gaxotasunari buruz. Eta, azkenik etorri zitzaigun illetak egitera.

“Gogoan izango dezu, noski, zuk ere, illeta eder-eder ura, eta mundu guztian izan zan naigabea gañera; eta nola etorri ziran mundu zabal guztik gizonik argienak eta ezagunenak illetara eta guri beren atsekabe-agurra egitera.

“Laurok eraman genduan zerraldo apaña —laurok, betiko laurok—; eta ez genion utzi iñortxori ere lagun zegiguten kontuzko arazo artan. Eta ondo egiña; zerraldoan zijoana ez bait-zan argizaizko gorputz-itxura bat baizik, eta gorputz-jasotzalleak bereala igerriko bait-zioten, igerrri, aren aztuntasunik-ezari. Bai. Antziñako laurok —ainbeste “ez” eta bear elkarrekin ikusitako laurok— giñan zerraldoa generama...

—Zein laurok gero?

—Gu laurok, gizona... Millet bera ere gorputz-jasotzalle zan, “bere” zerraldoaren eramalle gurekin batean. Itxuraldatua, jakiña... bere aide batena egiñaz... urrutiko bere aide batena.

—Ba'dakizu, guzti ori gauza arrigarria dana?

—Arrigarria, bañan egia. Gogoan izango dezu, baita, nola garestitu ziran andikan laister Millet'en pinturaki guztiak. Dirua, guk gasta ahal baño geiago genduan. Ba'da Paris'en Millet'en irurogeitamar pinturaki dituan gizon bat. Bi milloi francotan erosiak. Eta, gu Frantzia'n zear genbiltzaneko sei astetan gure margolariak egindako aibeste ta aibeste zirri-borro ta saio-pinturakiak... zenbatean saltzen diran bazeneki, arrituta geldituko ziñake! Ez bait-ditugu, ezik, noiznai saltzen!

—Gertakari polita da benetan, arrigarria, arrigarririk bada-ta.

—Bai neski. Esan diteke baietz.

* * *

—Zer egin zuan Millet'ek gero?

—Ixillit eukiko al-didazu?

—Bai.

—Nola gaur goizean, gosál-ondoan, gosaltokitik ba'zijoala-ta, azkar begiratzeko esan dizudan ura? Uraxe da gure *François Millet*.

—Jaun...

—...goiko maitea! Bai. Bein bakarrik gertatu da, margolari on bat goseak ez iltzea, arek irabazitako txanponak gero besteren boltxikora joateko. Bein bakarrik gertatu da, txori kantaria ez iltzea, iñork jaramonik egin gabe bere bizi guztian kantari jardun-ondoren, gero illetarik ederrenakin eortzia izateko.

Gure txoria etzan il ola.

Guri eskerrak.

MARK TWAIN

Euskeraltzalle: M. LEKUONA

